

รายงานการนำนักศึกษาคณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากร

ไปทำการขุดค้นที่อำเภออุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี

ครั้งที่ ๑ และครั้งที่ ๒

ม.จ. สุกทรทิศ ศิษกุล นิพนธ์

ครั้งที่ ๑

ออกเดินทางจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
กรุงเทพ ฯ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๐๒
เวลา ๗.๐๐ น. โดยรถจักรยานของกอง
โบราณคดี นักศึกษาคณะโบราณคดีและ
นักเรียนเตรียมโบราณคดีเดินทางไปรวม
๑๕ คน มีอาจารย์ควบคุมไป ๓ ท่าน คือ
นายชน อยุติ น.ส. จรา จันทรานนท์ยวนิต
และ ม.จ. สุกทรทิศ ศิษกุล

ในการเดินทางได้แวะที่จังหวัดนครปฐม
เพื่อรับประทานอาหารเช้า และไปถึงอำเภอ
อุทองราว ๑๓.๐๐ น. นายเจริญ ผ่านธิ หวั
หนานห้วยศิลป์ศิลปากร ๒ ซึ่งมณฑการอยู่ ณ
อำเภออุทองได้คอยรับอยู่ และพาไปพักยัง
หอประชุมสภาตำบลอุทอง ซึ่งอยู่ใกล้เคียง
กับที่ว่าการอำเภอ ฯ จากนั้นนักศึกษาได้
เดินทางไปชมเทวรูปในศาลเจ้าท่าพระยา
จักร และบรรดาโบราณวัตถุที่เก็บไว้ ณ ที่
ทำการของหน่วยศิลปากรที่ ๒

เมื่อรับประทานอาหารกลางวันแล้ว ก็
ได้เดินทางโดยรถจักรยานไปยังพระเจดีย์พุทธ

หัตถ์ ณ ตำบลดอนเจดีย์ จากเดิมได้หยุด
รถซักพระเจดีย์ใกล้ ๆ สระน้ำด้วย แต่
เป็นการยากที่จะกล่าวได้ว่าพระเจดีย์องค์
นี้สร้างขึ้นในสมัยใด จากนั้นได้เดินทางต่อไป
ยังจังหวัดสุพรรณบุรี ตามทางได้แวะชม
วัดป่าเลไลยก์ ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง วัด
พระศรีรัตนมหาธาตุ และไปชมแผ่นไม้สลัก
พระพุทธรูปซึ่งด้านหลังมีการสลักเป็นรูป
อาสน์แปลาแทนพระพุทธรูปค้ำตามคติแบบ
เดิม พระพุทธรูปนั้นอยู่ในมณฑปที่วัด
พระรูป ออกจากนั้นนักได้ขึ้นสะพานข้าม
แม่น้ำเจ้าไ้ไปยังตัวจังหวัด หยุดแวะรับประ
ทานอาหารว่าง แล้วขึ้นรถกลับ จากเดิม
ได้แวะที่หมู่บ้านลาวพวน

วันที่ ๑๖ มีนาคม เมื่อรับประทานอาหาร
เช้าแล้วก็ได้ขึ้นรถจักรยานและลงเดินไปด
คอกช้างซึ่งเป็นที่พักคนขี่ช้างเป็นวงล้อม
รอบไว้ ๒ แห่ง ที่เขื่อนอาจจะเห็นเขาจับ
ช้างมาแต่ก่อนก็ได้ นอกจากนั้นได้ไปแวะที่
หมู่บ้านลาวโซ่ง หมอผีประจำหมู่บ้านได้
แสดงการประกอบพิธีให้ดู มีการเป่าขลุ่ย

ประกอบ จากนั้นจึงได้รับประทานอาหาร
กลางวันที่เอามาด้วย ณ วัดบ้านดอน ตอน
บ่ายไปเดินดูแถวที่ก่อนประวัติศาสตร์ มี
เศษถ้วยชามอยู่เป็นจำนวนมาก ณ ที่นั้นผู้
เคยขุดพบเครื่องมือหิน และมีลูกบดอยู่เป็น
จำนวนมากบนพื้นดิน ตอนเย็นเมื่อเวลาเราจึง
เลยไปที่เขาพระ ชมเทวรูปและพระพุทธรูป
แถววัดลบทก ในเย็นวันนั้นนายชิน อยู่ดี และ
น.ส. จิรา จันทรานนท์ นทียอนต์ ได้เดินทาง
โดยรถจี๊ปกลับกรุงเทพฯ คงเหลือแต่
ม.จ. สุภัทรทิศ ศักดิ์กุล เป็นผู้ควบคุมนัก
ศึกษา

วันที่ ๑๗ มีนาคม เป็นวันเริ่มลงมือขุด
โบราณสถานเป็นวันแรก นายเจริญ ฆานูรี
ได้นำคณะนักศึกษามาทำการขุดซากโบราณ
สถานทางทิศตะวันตก ภายในตัวเมืองอุททอง
เป็นซากโบราณสถานค่อนข้างใหญ่ ก่อ
ด้วยอิฐ มีฐานรากขุดเอาของโดยเจาะลงไป
ตรงกลางอยู่แต่ก่อนแล้ว ในการขุดนี้ได้
แบ่งนักศึกษาออกเป็น ๒ พวก คือ พวกหนึ่ง
ขุดตรงกลางตามช่องที่ผู้เจาะไว้แต่ก่อน
และอีกพวกหนึ่งขุดหาฐานภายนอก อาหาร
กลางวันได้นำไปรับประทานใกล้ ๆ กับขุด
นั้น ตอนเช้าไม่ได้พบอะไรเลย ตอนบ่ายพบ
เศษเศียรปูนบน ๑ เศียร มีลักษณะคล้ายกับ
ศิลปะแบบทวารวดี

วันที่ ๑๘ มีนาคม ได้ทำการขุดค้น
เดิม แต่ไม่ได้พบอะไรอีก นอกจากเศษอิฐ
จึงได้ตกลงกันว่าในวันที่ ๑๘ จะย้ายไปลง
ขุด ณ ซากโบราณสถานแห่งใหม่ ใน
ตอนเย็นวันนั้น นายชิน อยู่ดี และนายศรี
อมายดกุล หัวหน้ากองวรรณคดีและประ
วัติศาสตร์ ได้มาดูลักษณะที่ทำการขุดด้วย

วันที่ ๑๙ มีนาคม ย้ายไปทำการขุด
ในที่อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งมีรูปเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า
และมีกระเบื้องมุงหลังคาตกอยู่หลายแผ่น
แต่ไม่ได้พบอะไรเลย แม้แต่เศษอิฐ
ดังนั้นเห็นว่าในชั้นเดิมที่แห่งนี้ อาจจะเป็น
โรงไม้ก็ได้ เมื่อโรงไม้พังไปหมดแล้ว จึง
เหลือแต่เศษกระเบื้อง นายเจริญ ฆานูรี ได้
นำไปขุดซากพระเจดีย์อีกแห่งหนึ่ง ยื่นนอก
คูเมืองออกไปทางทิศตะวันตก อยู่ในทิศ
ของเอกชน กล่าวคือ ณ ที่นั้นเคยมีผู้ขุดพบ
องค์พระพุทธรูปประทับนั่งห้อยพระบาท
ทำด้วยปูนปั้นมาแต่ก่อน ซากพระเจดีย์แห่ง
นี้ ปัจจุบันเหลือเป็นเนินดินวัดโดยรอบยาว
๔๕.๕๐ เมตร และมีเส้นผ่าศูนย์กลางยาว
ประมาณ ๑๑.๒๐ เมตร ได้ลงมือขุดกันตั้งแต่
ตอนเช้า โดยแบ่งออกเป็น ๒ พวก คือพวก
หนึ่งขุดตรงกลาง และอีกพวกหนึ่งขุดฐาน
รอบนอก แต่ตอนเช้าไม่ได้พบอะไรเลย
คงพบแต่เศษอิฐ และเศษปูนที่แตกหัก ไม่มี

จดลยอะไร ตกคณบาย เมื่อบรับประทน
อาหารกลางวันแล้ว จ้งชดคอ มาถคณน
ไ้ชรดเข้มาจนถงแนวทปนบหนเคยไ้ประ-
คัษพระเจดยหกกพงดงมา จ้งชดพบปนบ
คางๆเนนจันจนมกมาย ในวณนไ้ชรดพ
ทคิๆ ๒๐ ชน คอ

๑. องค์พระพุทธรูปประทับนั่งห้อย
พระบาท สูง ๒๘ ซม. กว้าง ๒๑ $\frac{1}{2}$
ซม.
๒. องค์พระพุทธรูป (มี ๒ ท่อน) สูง
๓๐ ซม. กว้าง ๑๗ $\frac{1}{2}$ ซม.
๓. องค์พระพุทธรูป สูง ๓๓ ซม.
กว้าง ๑๔ ซม.
๔. องค์พระพุทธรูป (มี ๒ ท่อน) สูง
๒๑ $\frac{1}{2}$ ซม. กว้าง ๑๖ $\frac{1}{2}$ ซม.
๕. องค์พระพุทธรูป สูง ๑๖ ซม.
กว้าง ๑๖ $\frac{1}{2}$ ซม.
๖. ฐานพระพุทธรูปประทับนั่งขัด
สมาธิ สูง ๓๓ ซม. กว้าง ๒๑ $\frac{1}{2}$ ซม.
๗. ฐานบัวพระพุทธรูปและพระบาท
สูง ๑๗ ซม. กว้าง ๒๐ $\frac{1}{2}$ ซม.
๘. ฐานบัวพระพุทธรูปและพระบาท
สูง ๑๗ ซม. กว้าง ๑๗ $\frac{1}{2}$ ซม.
๙. ฐานบัวพระพุทธรูปและพระบาท
ข้างเดียว สูง ๑๒ ซม. กว้าง
๑๘ ซม.

๑๐. ฐานบัวและพระบาทชั้นเล็ก สูง ๗
ซม. กว้าง ๑๓ ซม.
๑๑. ครุฑ สูง ๑๘ ซม. กว้าง ๑๗ ซม.
๑๒. ปีกครุฑ สูง ๓๐ ซม. กว้าง ๑๖ $\frac{1}{2}$
ซม.
๑๓. ปีกครุฑ สูง ๑๕ ซม. กว้าง ๑๑ $\frac{1}{2}$
ซม.
๑๔. เศียรพระพุทธรูป สูง ๒๒ ซม.
กว้าง ๑๓ $\frac{1}{2}$ ซม.
๑๕. เศียรพระพุทธรูป สูง ๒๑ $\frac{1}{2}$ ซม.
กว้าง ๑๕ ซม.
๑๖. เศียรพระพุทธรูปมีแผ่นหลัง สูง
๒๑ ซม. กว้าง ๑๖ ซม.
๑๗. ฉายก้านขัด สูง ๑๘ ซม. กว้าง
๓๑ ซม.
๑๘. ฉายก้านขัด สูง ๓๐ $\frac{1}{2}$ ซม. กว้าง
๑๒ $\frac{1}{2}$ ซม.
๑๙. ฉายก้านขัด กว้าง ๑๑ $\frac{1}{2}$ ซม.
ยาว ๘ $\frac{1}{2}$ ซม.
๒๐. ฉายก้านขัด กว้าง ๘ $\frac{1}{2}$ ซม. ยาว
๘ $\frac{1}{2}$ ซม.

ได้นำของเหล่านี้มาเก็บไว้ที่หน่วยศิลปา

กร

วันที่ ๒๐ มีนาคม ได้กลับมาขุดที่เก่า
และได้ของปูนบนเพิ่มชนอก ๑๐ ชน คอ

๑. เศียรพระพุทธรูปมียอด สูง ๒๖ ซม.
กว้าง ๒๓ ซม.
๒. องค์พระพุทธรูปประทับนั่งมี ๒ ท่อน
 - ก. ท่อนบน สูง ๓๖ ซม. กว้าง ๒๓ ซม.
 - ข. ท่อนล่าง สูง ๓๒ ซม. กว้าง ๒๔ ซม.
๓. องค์พระพุทธรูปประทับนั่ง มี ๒ ท่อนเช่นกัน
 - ก. ท่อนบน สูง $๒๒\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง $๒๒\frac{๑}{๒}$ ซม.
 - ข. ท่อนล่าง สูง $๒๕\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๒๓ ซม.
- ๔.ฐานบัวพระพุทธรูปมีพระบาทข้างเดียว สูง $๓๐\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๑๔ ซม.
๕. องค์เทวรูป สูง $๒๕\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง $๓๖\frac{๑}{๒}$ ซม.
๖. องค์เทวรูป (รูปที่ ๑)
 - ก. ท่อนบน สูง ๒๓ ซม. กว้าง ๑๖ ซม.
 - ข. คันทวนเบองซ้าย สูง $๘\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๘ ซม.
 - ค. มือขวา สูง ๓๓ ซม. กว้าง ๗ ซม.
 - ง. บนมเอด สูง $๓๓\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๑๘ ซม.

รูปที่ ๑ องค์เทวรูปปูนปั้น

- จ. คันทวนเบองขวา สูง ๑๓ ซม. กว้าง ๘ ซม.
- ฉ. ขาซ้ายค่อนบน สูง ๗ ซม. กว้าง $๑๔\frac{๑}{๒}$ ซม.
- ช. ขาซ้ายค่อนล่าง สูง $๘\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๖ ซม.
- ซ. คันทวนเบองซ้าย สูง $๘\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง $๗\frac{๑}{๒}$ ซม.
- ญ. คันทวนเบองขวาสูง สูง ๓๐ ซม. กว้าง $๖\frac{๑}{๒}$ ซม.

๗. องค์เทวรูป สูง ๑๗ $\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๑๔ ซม.

๘. คนแคว้นง สูง ๒๓ $\frac{๑}{๒}$ ซม. กว้าง ๒๓ $\frac{๑}{๒}$ ซม.

๙. คนแคว้นง สูง ๒๓ ซม. กว้าง ๑๘ ซม.

๑๐. ยอดเจดีย์? สูง ๒๖ ซม. กว้าง ๒๖ ซม.

นอกจากนี้ยังได้ขุดพบพระพุทธรูปยืน สัมฤทธิ์แบบทวารวดีปางเทศนาสูง ๑๓ ซม. ฝีมืองดงามอย่างยิ่ง ยังมีอิทธิพลของศิลปะ

รูปที่ ๒ พระพุทธรูปยืนสัมฤทธิ์ แบบทวารวดี ปางเทศนา สูง ๑๓ ซม.

แบบคุปตะจากอินเดียอยู่มาก (ดูรูปที่ ๒) และพระพิมพ์ดินเผาแบบทวารวดี เป็นพระ-

พุทธรูปยืนปางประทานอภัยขนาดสูง ๘ $\frac{๑}{๒}$ ซม. (ดูรูปที่ ๓) ด้วย น้ำตื้นนัยฐานว่าทาง

พระพุทธรูปสมัยสุโขทัยและพระพิมพ์ดินเผา

คงจะบรรจุอยู่ในพระเจดีย์มาก่อน ครั้น

เมื่อผู้ร้ายมาลักขุด จะโดยไม่เห็นหรือไม่

ต้องการก็ตาม ได้โยนทิ้งออกมาข้างนอก

พวกเรายังได้มาพบเข้า จึงได้ทำการขุด

อยู่จนเย็น จึงได้กลับมากลั่น บรรดาปูนปั้น

และวัตถุที่ขุดพบ ณ พระเจดีย์ของคนดีให้เห็น

ว่าพระเจดีย์ของคนดีคงจะสร้างขึ้นในสมัย

ทวารวดีตอนหลัง เพราะเหตุว่าแม่จะมี

ลักษณะคล้ายกับศิลปกรรมสมัยทวารวดีซึ่ง

ค้นพบที่จังหวัดนครปฐมมากก็ตาม แต่

บรรดาวัตถุปูนปั้นที่พบ ณ อำเภอเมือง

กม. ๕๐ หย้ากว่าจะเป็นรุ่นหลัง ฝีมือเอง

ออกของชาวเจดีย์ การขุดครั้งหนึ่งไม่ได้พบฐานเดิมเลย จึงได้แต่ขอให้นายเจริญ ฆานูชิ หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่อุทธรณ์ทำการขุดต่อไป

รูปที่ ๓ พระพิมพ์ดินเผาแบบทวารวดี เป็นพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย สูง ๘๖ ซม.

วันที่ ๒๑ มีนาคม เดินทางกลับกรุงเทพฯ โดยรถจี๊ปของกองโบราณคดี ตอนเช้าไปยังโรงพยาบาลเจ้าพระยาฯ จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อเยี่ยม นายประจักษ์ ทองช่วง เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่อุทธรณ์ ซึ่งประสบอุบัติเหตุเนื่องจากการต้อนรับ

และดูแลนักศึกษา และรักษาตัวอยู่ที่นี่ แล้วจึงได้เดินทางกลับกรุงเทพฯ ถึงกรุงเทพฯ เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น.

ครั้งที่ ๒

เนื่องจากการขุดครั้งแรกได้ผลดีมาก ท่านอธิบดีกรมศิลปากรจึงมีบัญชาให้ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล พานักศึกษาคณะโบราณคดีไปทำการขุดค้นใหม่อีกครั้งหนึ่ง ได้ออกเดินทางจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๘ เมษายน เวลา ๗.๓๐ น. โดยรถเมย์ของบริษัทมดดำบรรณ นักศึกษาคณะโบราณคดี และนักเรียนเตรียมโบราณคดีเดินทางร่วมไปด้วย ๑๘ คน ถึงอำเภออุทธรณ์ เวลาประมาณ ๑๑.๐๐ น. ได้ไปพักยังหอประชุม ศาลาตำบลอุทธรณ์เช่นเดิม ในตอนเช้าบรรณ นักศึกษาคณะได้เดินทางมาด้วยในครั้งที่ ๑ ก็ได้ไปชมเทวรูปในศาลเจ้าท่าพระยาจักร และโบราณวัตถุที่เก็บไว้ ณ ที่ทำการหน่วยฯ

ตอนบ่าย เมื่อรับประทานอาหารกลางวันแล้ว นายเจริญ ฆานูชิ ซึ่งเป็นคนหัวหน้าแผนกขุดค้นแล้ว ได้นำนักศึกษาคณะ ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล ไปสำรวจจุดซากโบราณสถานหลายแห่งทางทิศตะวันออกของอำเภออุทธรณ์ ยื่นนอกตัวเมืองอุทธรณ์ออกไป ซากโบราณสถานเหล่านี้เป็นเนินดินเตี้ยๆ ส่วนใหญ่คงจะเป็นฐานพระเจดีย์อยู่ไม่ห่างไกลจากกันนัก บางแห่งมีผู้มาขุด

เอาอิฐไปทำประโยชน์อย่างอื่น และกล่าว
ว่าได้พบเศษปูนปั้นในนั้นมาก การเดิน
สำรวจจนท่ายุจนเย็นจึงได้กลับที่พัก

วันที่ ๒๐ เมษายน ได้เริ่มทำการขุด
โดยนายเจริญ ฆานูรี ได้นำไปขุด ณ ซาก
โบราณสถานแห่งหนึ่ง ทางทิศตะวันออก
อยู่ในที่ของเอกชน ปรากฏว่า ณ ที่นั้น
เจ้าของได้เคยขุดเอาอิฐไปใช้ในกระถินนาน
มาแล้ว และได้พบเศษปูนปั้น ณ ที่นั้นเป็น
จำนวนมาก เมื่อขุดเอาอิฐไปได้แล้ว เขา
ก็ทิ้งปูนปั้นไว้ที่เดิม นานมาดินก็กลับทับถม
กันจนกลายเป็นเนินดินใหม่ การขุดได้แบ่ง
นักศึกษาออกเป็นหลายพวก ทำการขุด
หลายคัน แต่ไม่ค่อยได้อะไร พบแต่เศษ
อิฐ และปูนปั้นบางเพียงเล็กน้อยเป็นดินว่า
เศษยักขนาดเล็ก และลายดอกไม้ จึงได้
ตกลงกันว่าเมื่อรับประทานอาหารกลางวัน
แล้วจะย้ายไปขุดอีกที่หนึ่ง

คอนบายได้ย้ายมาขุดที่ซากโบราณสถาน
อีกแห่งหนึ่งอยู่ใกล้ ๆ กัน เป็นเนินดินใหญ่
การขุดได้แบ่งออกเป็นหลายพวก และขุด
รอบ ๆ ฐาน บางพวกก็ขุดตรงกลางตาม
รอยที่เราได้เคยขุดหาอิฐไว้แต่ก่อนแล้ว
ปรากฏว่าการขุดในคอนบายยังไม่ได้อะไร
เลย

วันที่ ๒๑ เมษายน ได้แบ่งนักศึกษา
บางพวกให้ไปขุดซากโบราณสถานอีกแห่ง
หนึ่งที่อยู่ที่ใกล้กัน ณ แห่งหนึ่งนี้เราทำการขุด

อยู่ ๒ วันทั้งตรงกลางและฐานรอบนอก ก็
ปรากฏว่าไม่ได้พบอะไรเลย ส่วนที่เหลือ
คงขุดซากโบราณสถานต่อจากที่ขุดไว้เมื่อ
วันที่ ๒๐ วันนั้นก็ปรากฏว่าไม่ได้อะไรอีก
เช่นกัน

วันที่ ๒๒ เมษายน ได้แบ่งนักศึกษา
๓ คนให้ไปทำการขุดซากโบราณสถานที่เคย
ขุดไว้ตั้งแต่คราวมาครั้งที่ ๑ และเคยได้วัตถุ
ปูนปั้นต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก รวมทั้งพระ
พุทธรูปสัมฤทธิ์ที่ได้นำมาด้วย ซาก
โบราณสถานแห่งนายเจริญ ฆานูรี ได้ทำ
การขุดต่อหลังจากที่เราได้กลับมาแล้วใน
ครั้งที่ ๑ และได้วัตถุปูนปั้นอีกเป็นจำนวน
มากเช่นกัน แต่นายเจริญ ฆานูรี ยังคงเหลือ
เนินดินด้านทิศตะวันตกไว้บ้าง นักศึกษา
๓ คนที่ไม่ทำการขุดคือ จึงได้วัตถุปูนปั้น
กลับมาบ้างคือพระบาทพระพุทธรูป

นักศึกษาที่เหลือคงทำการขุดซากโบราณ
สถานขุดไว้เมื่อวันก่อน ในวันนี้นักศึกษา
บางคนได้ขุดลงไปจนถึงซากพระเจดีย์ที่พัง
ลงมาทางด้านเหนือ จึงได้เก็บปูนปั้น ๒
เศียร เป็นแบบอุททองหรือทวารวดีตอนปลาย
แต่ฝีมือคงงามสู้พบในพระเจดีย์ทางด้าน
ทิศตะวันตกของอำเภอทองที่เคยขุดในครั้ง
ที่ ๑ ไม่ได้

วันที่ ๒๓ เมษายน เมื่อได้ทำการขุด
ลงไปจนถึงบริเวณที่พระเจดีย์พังลงมาทาง

รูปที่ ๔ พระพุทธรูปปูนปั้น ยืน ปางเล็ดจลงจากดาวดึงส์
ศิลปะแบบอุททอง ยุคที่ ๑ สูง ๓๔ ซม.

ด้านเหนือเช่นนี้แล้ว จึงได้ระดมกำลังกันมา
ขุดทางด้านนั้น ในวันนี้ได้พบวัตถุปูนปั้นมาก
มาย แต่ส่วนใหญ่เป็นลวดลายต่าง ๆ เนื้อ
ปูนปั้นที่ขุดพบมีจำพวกปูนปั้นที่ขุดพบทาง
ทิศตะวันตกของเมืองอุททองในการมาครั้งที่ ๑ ไม่ได้ นอกจากลวดลายต่าง ๆ แล้ว
ยังพบพระพุทธรูปปูนปั้นยืนปางเล็ดจลงจาก
ดาวดึงส์เป็นแบบอุททองยุคที่ ๑ สูง ๓๔ ซม.
(รูปที่ ๔) เศียรเทวดาแบบทวารวดีรุ่นหลัง
ขนาดสูง ๑๕ ซม. และลายแปลก ๆ ต่าง ๆ
มากมาย เป็นต้นว่าลายบันได รูปทรงกลม

ซึ่งคงใช้เป็นหัวเม็ด ด้ายประจำยาม ด้าย
เป็นวงกลมซึ่งประกอบด้วยวงโค้งต่อกัน

บรรดาวัตถุเหล่านี้ได้นำกลับมา

กรุงเทพฯ ๑ ด้วย แต่เพียง ๓ ชิ้น คือ พระ
พุทธรูปยืน เศียรเทวดา ๒ เศียร ส่วนที่
เหลือส่วนใหญ่เป็นลวดลายต่าง ๆ ได้มอบ
ไว้ให้แก่หน่วยศิลปากรที่ ๒ ณ อุททอง จน
เป็นวันสุดท้ายจึงได้ทำการขุดอยู่จนเย็น แต่
ก็ยังไม่ได้พบฐานที่แท้จริงของโบราณสถาน
แห่งนี้

นักศึกษาบางพวกได้ไปทำการขุดต่อที่
ซากโบราณสถานทางทิศตะวันตกของเมือง
อุททอง ที่ได้ไปทำการขุดมาในวันก่อน แต่
ในเวลานี้ไม่ปรากฏว่าได้พบวัตถุใดเลย

วันที่ ๒๔ เมษายน ขนรถเม็ดกลับมา
มายังกรุงเทพฯ รถเม็ดมาด้วยกลางทาง จึง
กลับมาถึงกรุงเทพฯ ๑ ราวเวลาบ่าย ๒ โมง

ข้อสังเกต

ที่อำเภออุททองนั้นซากโบราณสถานซึ่ง
ส่วนใหญ่คงเป็นซากของพระเจดีย์อยู่มาก
มายหลายแห่ง แม้ว่าส่วนใหญ่จะมีผู้รื้อ
มาตั้งขุดเอาของตรงกลางไปหมดแล้ว แต่
หน่วยศิลปากรที่อุททองก็ควรจะต้องพิจารณาดำเนิน
การขุดค้นต่อไป โดยทำการขุดหารากฐาน
และทรงเดิมของพระเจดีย์ตลอดจนเครื่อง
ประดับปูนปั้นที่หักพังลงมา ดำเนินการที่
ละเอียดระมัดระวังตามกำลังเงินที่มีอยู่ ด้วยการ

จ้างชาวบ้านแถบนั้นเป็นผู้ขุด แต่เราเองจะต้องไปควบคุมอยู่ด้วยตลอดเวลา คือเมื่อมหาวิทยาลัยศิลปากรมีதாகกลางปี เราเดือนพฤศจิกายน จึงควรจะให้อาจารย์พานักศึกษาคณะโบราณคดีออกไปช่วยทำการขุดอยู่ราวถึง ๒ สัปดาห์ โดยกำหนดให้นักศึกษาออกค่าใช้จ่ายของตนเองครึ่งหนึ่ง และทางราชการออกช่วยอีกครั้งหนึ่ง ถ้ามีจำนวนนักศึกษามากเกินไป ก็อาจจะแบ่งออกเป็น ๒ ผลัด คือผลัดละ ๑ สัปดาห์ก็ได้

สำหรับโบราณวัตถุที่ขุดพบได้นั้น แสดงว่าศิลป ๓ เมืองอุททองมีระดับลงมาตั้งแต่แบบทวารวดีจนถึงแบบอุททอง แต่เท่าที่ขุดพบ

ฝีมือที่นครปฐมไม่ได้ เหตุนี้คาดว่าน่าจะสืบฐานว่าเมื่อศิลปแบบคุปตะแพร่่ออกมาจากประเทศอินเดีย คงจะมาเจริญแพร่หลายที่เมืองนครปฐมซึ่งอยู่ใกล้ทะเลก่อน ศิลปะแบบทวารวดีที่นครปฐมจึงยังใกล้เคียงกับแบบคุปตะมาก เพราะอยู่ใกล้ฝีมือศรีวิชัยอินเดียมากกว่า ต่อจากนั้นจึงได้แผ่เข้ามายังอุททอง ซึ่งแสดงว่าอิทธิพลของชาวพม่าเมืองมอญและฝีมือกลายลง

สำหรับพิพิธภัณฑ์สถานที่จะตั้งขึ้นที่อำเภออุททองนั้น น่าเกรงว่าจะมีวัตถุขุดพบมากเกินไป เหตุนี้จึงควรจะได้ทำการแลกเปลี่ยนกับพิพิธภัณฑ์แห่งอื่น ๆ เพื่อมีศิลปแบบอื่นและเท่าที่ขุดพบวัตถุชนิดอื่นบ้าง

